ئىسلامدىكى زىھار ۋە ئۇنىڭ كەففارىتى

﴿ قَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّتِى تُجَٰدِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِىٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَآ ۚ إِنَّ
ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَٰتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهَٰتُهُمْ إِلَّا
ٱلَّٰٓـِٔى وَلَدْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ ٱلْقَوْلِ وَزُورًا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِينَ
يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا۟ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ۚ ذَٰلِكُمْ
تُوعَظُونَ بِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ
أَن يَتَمَآسَّا ۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ وَتِلْكَ
حُدُودُ ٱللَّهِ ۗ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾ ﴾

﴿الله ھەقىقەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە الله قا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، الله ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، الله ھەقىقەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر، كۆرگۈچىدۇر. سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ (يەنى ئاياللىرىنى ئانىلىرىمىزنىڭ ئۇچىلىرىغا ئوخشاش دېگۈچىلەرنىڭ) ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ئەمەستۇر، پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر، ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى زىھار قىلغۇچىلار) ئەلۋەتتە يامان سۆزنى، يالغان سۆزنى قىلىدۇ، الله، شەك - شۈبھىسىزكى، (تەۋبە قىلغۇچىنى) ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئاياللىرىنى زىھار قىلىپ، ئاندىن قىلغان سۆزىدىن (يەنى زىھار قىلغانلىقىدىن) يانغانلار (ئەر - ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم. بۇنىڭ بىلەن سىلەرگە ۋەز - نەسىھەت قىلىنىدۇ، الله سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر. (ئازاد قىلىشقا) قۇلى يوق ئادەم، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇشى لازىم، (قېرىلىق ياكى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن روزا تۇتۇشقا) قادىر بولالمىغان ئادەم 60 مىسكىنگە (بىر ۋاخ) تاماق بېرىشى لازىم، بۇ (ئەھكام) الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (ئەمىر قىلغان ئىشلارغا) تەستىق قىلىشىڭلار ئۈچۈن (بايان قىلىندى). بۇلار الله نىڭ قانۇنىدۇر، (بۇ قانۇننى) ئىنكار قىلغۇچىلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾.

ــ سۈرە مۇجادەلە 1 ــ، 2 ــ، 3 ــ، 4 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

سَمِعَ ٱللَّهُ: (الله ئاڭلىدى)، ئاڭلاش بىلەن كۆرۈش بولسا، ئىلىم، قۇدرەت، تىرىكلىك ۋە ئىرادىگە ئوخشاش سۈپەت بولۇپ، ياراتقۇچى الله تائالا ھەمىشە سۈپەتلىنىدىغان زاتىي سۈپەتلەردىندۇر. «الله ئاڭلىغۇچىدۇر» دېگەن سۆز ئاۋازلارنى قۇلاقسىز ئاڭلىغۇچىدۇر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى الله تائالاغا ھېچ نەرسە مەخپىي قالمايدۇ[1].

ئەبۇ سەئۇد مۇنداق دەيدۇ: «الله تائالانىڭ ئۇ ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغانلىقى ئۇنىڭ شۇ سۆزىنى بىلگەنلىكىنىلا ئەمەس، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنى الله تائالانىڭ: ﴿الله ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ﴾ يەنى ئىككىڭلارنىڭ ئارىسىدا بولغان سۆزنى بىلىپ تۇرىدۇ دېگەن سۆزى ئېنىق ئىپادىلەپ بېرىدۇ.»[2]

تُجَـٰدِلُكَ: (سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن) يەنى ئېرى ھەققىدە ساڭا مۇراجىئەت قىلغان. ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «مۇجادەلە» بولۇپ، مۇنازىرىلەشمەك، جېدەللەشمەك، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «مۇنازىلىرىشىشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىۋالغان قەۋم ئېزىپ كېتىدۇ.» بۇ ھەدىس: ھەقنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، باتىل ئۈستىدە مۇنازىرىلەشكەن ۋە باتىلنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرۈشنى مەقسەت قىلغان كىشىلەر ئېزىپ كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما ھەقنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن مۇنازىرىلىشىش ماختاشقا ئەرزىيدۇ. چۈنكى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن﴾[3].

بۇ سۆز مەزكۇر ئايەتتە ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ئېلىپ بېرىلغان سۆھبەتنى كۆرسىتىدۇ[4].

وَتَشۡتَكِي: (شىكايەت قىلغان)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «شەكۋا» بولۇپ، كۆڭۈلسىزلىك، قايغۇ ـ ھەسرەتلەرنى ئىزھار قىلىش، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. قۇرئان كەرىمدە مۇشۇ مەنىدە: ﴿مەن قايغۇ ـ ھەسرىتىمنى پەقەت اللە غىلا ئېيتىمەن﴾[5] دېيىلىدۇ[6].

تَحَاوُرَكُمَآۚ: (ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «مۇھاۋەرە» بولۇپ، سۆھبەتلەشمەك، سۆزلەشمەك، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 272 ـ بەت.
[2] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 150 ـ بەت.
[3] سۈرە نەھل، 125 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 3 ـ بەت.
[5] سۈرە يۈسۈف، 86 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 3 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 181 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 272 ـ بەت.

www.munber.org

يُظَـٰهِرُونَ: (زىھار قىلغانلار)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «زىھار» بولۇپ، «زەھر» دېگەن سۆزدىن كېلىپ چىققان. بۇ سۆز دۈمبە، ئۇچا دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئەرنىڭ ئايالىنى زىھار قىلىشى بولسا، ئايالىغا: «سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش» دېگەن سۆزدىن ئىبارەتتۇر. ئۇ سۆز ئەسلىدە دۈمبىنى دۈمبىگە تەگلەشتۈرۈشنى ئىپادىلەيتتى. كېيىنچە، ئەر خوتۇننى ئانىسىنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشىتىش بىلەن ئەر ـ خوتۇنلۇقنى ھارام قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بولۇپ قالغان.

ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز ئۇنىڭ لەۋزى ۋە مەنىسىگە ئاساسەن ھەر خىل مەنىلەردە كېلىدۇ. مەسىلەن: دۈمبىنى دۈمبىگە تەگلەشتۈرمەك، تىركەشمەك، ياردەملەشمەك، غەلىبە قىلماق، بىر كىيىمنى يەنە بىرىنىڭ ئۈستىگە كىيمەك، ئەر ئايالىنى زىھار قىلماق يەنى ئايالىغا: سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش دېمەك، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئاخىرقى مەنە ئۇ سۆزنىڭ ئايەتلەردىكى مەنىسىدۇر.»[1]

ٱلَّـٰٓـِٔى : (ئاياللار)، ئۇ سۆز «ئەللەتى» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، ئاياللارنى كۆرسىتىدىغان كۆرسەتكۈچ ئالماشتۇر. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: ﴿سىلەر سەركەشلىك قىلىشلىرىدىن قورقىدىغان ئايالللارغا﴾[2].

مُنكَرًا: (يامان)، يامان ئىش ياخشى ئىشنىڭ ئەكسىدۇر. شەرىئەت قەبىھ كۆرسەتكەن، ھارام قىلغان ۋە يامان كۆرسەتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسى ياماندۇر[3].

وَزُورًا : (يالغان)، بۇ سۆز يالغان، ئويئوچۇق باتىل دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. يالغان گۇۋاھلىق دېگەن مەنىدىمۇ كېلىدۇ[4].

فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٍ: (بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم) يەنى قۇلنى الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ئازاد قىلىشى لازىم. قۇل باشقىلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى قۇلنى ياكى دېدەكنى كۆرستىدۇ.

يَتَمَآسَّا: (ئەر ـ ئايال ئىككىسى يېقىنچىلىق قىلىش)، ئۇنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «مەسس» بولۇپ، بىرەر نەرسىنى قول بىلەن تۇتماق، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. كېيىنچە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئىپادىلەش ئۈچۈن كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلگەن. چۈنكى ئۇنىڭدا بەدەن بەدەنگە چاپلىنىدۇ. بۇ ئايەتتە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئىپادىلەيدۇ[5].

---

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 4 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 273 ـ بەت.

[2] سۈرە نىسا، 34 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[3] ئىبنى مەنزۇرنىڭ «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسى، **نكر** بۆلۈمى.

[4] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 279 ـ بەت.

[5] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 185 ـ بەت. ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 233 ـ بەت.

مِسْكِينًا: (مىسكىن)، ئۇ سۆز ھېچ نەرسىسى يوق ئادەمنى كۆرسىتىدۇ. ئائىلىسىنى تەمىنلەشكە يەتكىدەك نەرسىسى يوق ئادەمنى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار. ئۇ سۆزنىڭ لۇغەتتىكى ئەسلى مەنىسى "بويسۇنغۇچى" دېگەندىن ئىبارەتتۇر. بۇ ئايەتتە ئومۇمەن كەمبەغەللەرنى كۆرسىتىدۇ. مىسكىننىڭ ھالى كۆنى كەمبەغەلنىڭ ھالى كۆندىن ياخشىراقتۇر[1].

حُدُود: (قانۇن)، ئۇ سۆز «ھەدد» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، ئىككى نەرسىنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ياكى بىرىنىڭ يەنە بىرىنى بېسىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ تۇرىدىغان پاسىلنى كۆرسىتىدۇ. ﴿الله نىڭ قانۇنى﴾ بولسا، الله ھارام ۋە ھالال ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردۇر. شۇڭا، الله تائالا قىلماسلىقا بۇيرۇغان ياكى قىلىشنى مەنئى قىلغان ئىشلارغا تاجاۋۇز قىلماسلىق ۋە ياكى ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلماسلىق لازىم.

بۇ يەردە الله تائالانىڭ: ﴿بۇلار الله نىڭ قانۇنىدۇر﴾ دېگەن سۆزى الله قا ئىتائەتسىزلىك قىلىش بىلەن ئىتائەت قىلىشنىڭ ئارىسىدىكى پاسىلنى كۆرسىتىدۇ. الله قا ئىتائەتسىزلىك قىلىش بولسا ئايالىنى زىھار قىلىشتۇر، ئىتائەت قىلىش بولسا شۇ گۇناھ ئۈچۈن كەففارەت بېرىشتۇر[2].

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمي مەنىسى

شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله تائالا ھەممە نەرسىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ناھايىتى يېقىندۇر. ئەگەر بىرى ئۇنىڭغا دۇئا قىلسا، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ. بۇ ئايال ئېرى سالغان زۇلۇم ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شىكايەت قىلىپ كېلىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئېرى جاھىلىيەت دەۋرىدە ئىشلىتىدىغان سۆزنى ئىشلىتىپ ئۇنى ئۆزىگە ھارام قىلغان ئىدى. بۇ سۆز ئىسلام دىنىدىمۇ ئايالنى ئېرىگە ھارام قىلىش رولىنى ئويناپ قېلىۋېرەمدۇ؟

ئۇ ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇنازىرىلىشىدۇ، زېمىندىمۇ، ئاسماندىمۇ ھېچ نەرسە مەخپىي قالمايدىغان ئۇلۇغ ئىگىسى الله تائالاغا دۇئا بىلەن يۈزلىنىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ تەنھا قالغانلىقى، تۇغقانلىرىنىڭ، باققۇچىسى ۋە ياردەمچىسىنىڭ يوقلۇقى، ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقى، باللىرىنىڭ كىچىكلىكى، ئەگەر ئۇلارنى ئېرىنىڭ يېنىدا قويۇپ قويسا، زايە بولۇپ كېتىدىغانلىقى، ئەگەر ئۇلارنى ئۆزى ئېلىپ كەتسە، ئۇلارنىڭ ئاچ قالىدىغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شىكايەت قىلىدۇ.

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 18 ـ بەت.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 288 ـ بەت.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا ھۆكۈملەرنى ئۆزلىگىدىن بەلگىلىمەيتتى. ئۇ پەقەت پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن ۋەھيىگە ئەگىشەتتى. ئۇنىڭغا زىھار ھەققىدە بولسا تېخى ھېچ نەرسە ۋەھيى قىلىنمىغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئايالىنىڭ ئېرىگە ھارام بولغانلىقىنى كەسكىن قىلىپ ئېيتىشۇەتمەستىن، پەقەت: «مەن سىزنى ئېرىڭىزگە ھارام بولۇپ كەتتىمىكىن دەپ ئويلايمەن» دېگەن ئىدى. ئايال بولسا ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلىشىۋاتاتتى.

كەرەملىك الله تەنها قالغان بۇ بىچارە ئايالنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇ. ۋەھيى نازىل بولۇپ، ئەرگە مۇنداق خىتاب قىلدۇ: سەن زىھار قىلغان ئايالىڭ سېنىڭ ئاناڭ ئەمەس، سېنىڭ ئاناڭ بولسا ھەقىقەتتە سېنى تۇغقان ئايالدۇر، ئاناڭ سېنى تۇغقانلىقى ئۈچۈن ساڭا ھارام قىلىندى، الله ساڭا ھالال قىلىپ بەرگەن نەرسىنى قانداق قىلىپ الله ساڭا ھارام قىلغان نەرسە بىلەن سېپەتلەيسەن؟ سەن ھەقىقەتەن يالغان سۆزنى قىلىش تۈگۈل، شەرىئەتتە يامان كۆرۈلىدىغان سۆزنى قىلدىڭ. شۇنداق بولسىمۇ، ﴿الله﴾ خاتالىق ئۆتكۈزگەن ئاندىن تەۋبە قىلغان كىشىلەرنى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، شەرىئەت قانۇنى ئۈستىدە توختىغان، الله نىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان ئەمر پەرمانلىرىغا ئەگەشكەن ئادەمگە ﴿مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾. كىمكى ئايالىنى زىھار قىلىپ، ئۇنىڭغا: سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۈچىسىغا ئوخشاش دېسە، ئاندىن بۇ سۆزنى بۇزۇپ الله ھالال قىلغان ئايالىغا قايتماقچى بولسا، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇل ئازاد قىلىشى لازىم. مانا بۇ ئايالىنى زىھار قىلغان ئادەمنىڭ ھۆكمى بولۇپ، مۆمىنلەر ﴿بۇنىڭ بىلەن﴾ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشى، ئۆزلىرىنىڭ پۈتۈن قىلمىشلىرىدىن الله تائالانىڭ تولۇق ﴿خەۋەردار﴾ ئىكەنلىكىنى بىلىشى، شۇڭا الله تائالا توسقان ئىشلاردىن يېنىشى لازىم.

قۇل سېتىۋالغىدەك پۇلى بولمىغان ياكى سېتىۋېلىپ ئاندىن ئازاد قىلىشقا ﴿قۇل تاپالمىغان ئادەم﴾ ئايالى بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ﴿ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي﴾ روزا تۇتۇشى لازىم. ئەگەر ئاجىز بولۇپ، روزا تۇتۇشقا قادىر بولالمىسا، ياكى كېسەل بولۇپ روزا تۇتقاندا كېسىلى ئېغىرلىشىپ كېتىدىغان ئەھۋال بولسا، ﴿60 مىسكىنگە﴾ ئۇلار تويغىدەك تاماق بېرىشى لازىم. مانا ﴿بۇ﴾ الله نىڭ زىھار ھەققىدىكى ھۆكمى بولۇپ، ئۇنىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن نازىل قىلىنغانلىقىنى ﴿تەستىق قىلىشىڭلار﴾، ئۇنىڭغا ئەگىشىشىڭلار، سىلەرگە بەلگىلەنگەن بۇ قانۇن ئۈستىدە توختىشىڭلار، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈن بەلگىلەندى.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

1 - ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنهانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «پۈتۈن ئاۋازلارنى ئاڭلاشقا قادىر بولغان الله بۈيۈكتۇركى، مۇنازىرلەشكۈچى ئايال پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا سۆزلىگىلى تۇردى. مەن بولسام ئۆينىڭ بىر تەرىپىدە تۇراتتىم. ئۇنىڭ بەزى سۆزىنى ئاڭلاپ قالاتتىم، بەزىسىنى ئاڭلىيالمايتتىم. ئۇ بولسا ئېرى ھەققىدە شىكايەت قىلىۋاتاتتى. ئۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ياشلىق باھارىم تۈگىدى، مەن ئۇنىڭغا نەچچە بالا تۇغۇپ بەردىم، مەن ئەمدى ياشىنىپ قالغان، بالا تۇغۇشتىن توختىغان بىر ۋاقىتتا ئۇ مېنى زىھار قىلدى، ئى الله! مەن ھەققەتەن ساڭا دەردىمنى ئېيتىمەن، دېدى. ئۇ تېخى ئورنىدىن قوزغالماستىنلا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەتلەرنى ئېلىپ چۈشتى.»[1]

2 ـ ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «جاھىلىيەت دەۋرىدە بىر ئادەم ئايالىغا: سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش دېسە، ئايالى ئۇنىڭغا ھارام بولۇپ كېتەتتى. ئىسلام دىنىدا تۇنجى زىھار قىلغان ئادەم ئەۋس ئىدى. كېيىن ئۇ پۇشايمان قىلىپ، ئايالىغا: سىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن بۇ مەسىلىنى سوراپ بېقىڭ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئايالى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا باردى. نەتىجىدە بۇ ئايەتلەر نازىل بولدى.»[2]

3 ـ مالىك ئىبنى سۇئەلەبەنىڭ قىزى خەۋلەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئېرىم ئەۋس ئىبنى سامىت مېنى زىھار قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئېرىم ئۈستىدىن شىكايەت قىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مەن بىلەن مۇنازىرىلەشتى ۋە: «الله دىن قورقۇڭ، ئۇ تاغىڭىزنىڭ ئوغلىدۇر» دېدى. مەن تېخى ئورنۇمدىن قوزغالماستىنلا قۇرئان نازىل بولدى: ﴿الله ھەققەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە الله قا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، الله ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، الله ھەققەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر، كۆرگۈچىدۇر. سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ (يەنى ئاياللىرىنى ئانىلىرىمىزنىڭ ئۇچىلىرىغا ئوخشاش دېگۈچىلەرنىڭ) ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ئەمەستۇر، پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر، ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى زىھار قىلغۇچىلار) ئەلۋەتتە يامان سۆزنى، يالغان سۆزنى قىلىدۇ، الله، شەك ـ شۈبھىسىزكى، (تەۋبە قىلغۇچىنى) ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئاياللىرىنى زىھار قىلىپ، ئاندىن قىلغان سۆزىدىن (يەنى زىھار قىلغانلىقىدىن) يانغانلار (ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم...﴾

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «(ئېرىڭىز) بىر قۇل ئازاد قىلسۇن» دېدى. مەن: ئۇ قۇل تاپالمايدۇ، دېدىم. ئۇ: «ئۇنداق بولسا ئۇزۇلدۇرمەي ئىككى ئاي روزا تۇتسۇن» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ ياشىنىپ قالغان ئادەم، روزا تۇتقىدەك كۈچى يوق، دېدىم. ئۇ: «ئۇنداق بولسا 60 مىسكىنگە تاماق بەرسۇن» دېدى. مەن: ئۇنىڭ سەدىقە

---

[1] بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە نەسائى قىسقارتىپ رىۋايەت قىلغان. ئۇنى ۋاھىدى، تەبەرى، ھاكىم، زەھەبى، ئىبنى ماجە ۋە بەيھەقىمۇ رىۋايەت قىلغان.

[2] ئىمام بەيھەقى ۋە سۇيۇتى رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

قىلغۇدەك نەرسىسى يوق، دېدىم. ئۇ: «مەن ئۇنىڭغا بىر ئەرەق[1] خورما ياردەم قىلىمەن» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەنمۇ ئۇنىڭغا بىر ئەرەق خورما ياردەم قىلاي، دېدىم. ئۇ: «ھەقىقەتەن ياخشى ئىش قىلدىڭىز، سىز بېرىپ ئۇ ئىككى ئەرەق خورما بىلەن ئۇنىڭ نامىدىن 60 مىسكىننى تويغۇزۇڭ ۋە تاغىڭىزنىڭ ئوغلى بىلەن يېنىشىۋېلىڭ» دېدى. بىر ئەرەق 60 ساغا تەڭ كېلىدىكەن[2].

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ الله تائالانىڭ ئۇ ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغانلىقى ئۇنىڭ شۇ سۆزىنى بىلگەنلىكىنىلا ئەمەس، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ سۆز ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ: «سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەھ ـ الله، الله قا ھەمدى ئېيتقان كىشىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى» دېگەن سۆزىگە ئوخشاپ كېتىدۇ.

2 ـ الله تائالانىڭ: ﴿الله ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، الله ھەقىقەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر، كۆرگۈچىدۇر﴾ دېگەن سۆزى ھەققىدە ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ۋەقەلىك مەخلۇقاتلارنىڭ ياردىمىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن، قايغۇ ـ ھەسرىتىگە ياراتقۇچى الله دىن باشقا ھېچكىمنىڭ ياردەم قىلالمايدىغانلىقىنى بىلگەن كىشىنىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن الله نىڭ كۇپايە قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. خىتابتا ﴿ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى﴾ دەپ، ئۇ ئايالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە تىلغا ئېلىش بولسا، ئۇ ئايالنى بۇ قىممەتلىك خىتاب بىلەن شەرەپلەندۈرۈش ئۈچۈندۇر.»[3]

3 ـ زىھار قىلغۇچى ئايالىنى: ئۇ ئانام دېمەستىن، پەقەت ئانىسىغا ئوخشاتتى. شۇنداق ئىكەن، قانداق قىلىپ يامان ۋە يالغان سۆزنى قىلغان بولىدۇ؟

بۇنىڭ جاۋابىدا ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ چوقۇم يالغان سۆز بولىدۇ. چۈنكى ئەرنىڭ ئايالىغا: سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش دېگەن سۆزى يا خەۋەر بولىدۇ، يا تەلەپ بولىدۇ. ئۇنى خەۋەر دېسەك، ئەلۋەتتە يالغان سۆز بولىدۇ. چۈنكى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ئايال ھالالدۇر، ئانا ھارامدۇر. ھالال ئايالنى ھارام ئايالغا ئوخشىتىش بولسا، ھالال ۋە ھارام نەرسىنى سىپەتلەشتىكى يالغانچىلىق بولىدۇ. ئۇنى تەلەپ دېسەك، يەنىلا يالغان سۆز بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ مەنىسى: شەرىئەت ئۇ سۆزنى ھارام قىلىشنىڭ سەۋەبى قىلدى، دېگەنلىك بولىدۇ. شەرىئەتتە مۇنداق ئوخشىتىش

---

[1] بىر ئەرەق 130 كىلو 560 گىرامغا تەڭ.
[2] ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.
[3] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 154 ـ بەت.

بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ھۆكۈمنىڭ ۋۇجۇتقا چىقىشىغا شۇ سۆزنى تەلەپ قىلىش يالغان سۆز ھېسابلىنىدۇ.»[1]

4 - رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپىلىك دەۋرىدە بىر ئايالنىڭ يېنىدىن ئۆتىدۇ. ئۆمەر ئېشەككە مىنىۋالغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا كىشىلەر بار ئىدى. ئۇ ئايال ئۆمەرنى ئۆزۈن توختىتىپ، ئۇنىڭغا ۋەز - نەسىھەت قىلىدۇ ۋە: «ئى ئۆمەر! مەن سەن بىلەن زاماندىش، سەن كىچىك چېغىڭدا "ئۆمەير" دەپ چاقىرىلاتتىڭ، چوڭ بولغاندا: ئى ئۆمەر! دېيىلىدىغان بولدۇڭ، ئاندىن: ئى ئەمىرۇلمۇئمىنىن! دېيىلىدىغان بولدۇڭ. ئى ئۆمەر! پۇقرالىرىڭ ھەققىدە الله دىن قورققىن، بىلىشىڭ كېرەككى، ئۆلۈمگە ھەقىقىي ئىشەنگەن كىشى ياخشى ئىشلارنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويۇشتىن قورقىدۇ، ھېساب بېرىشكە ھەقىقىي ئىشەنگەن كىشى ئازابتىن قورقىدۇ» دېدى. ئۆمەر بولسا توختاپ تۇرۇپ ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاۋاتاتتى. كىشىلەر ئۇنىڭغا: ئى ئەمىرۇلمۇئمىنىن! مۇشۇ موماي ئۈچۈنمۇ مۇشۇنچىۋالا ئۇزۇن تۇرامسەن؟ دېدى. ئۆمەر: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئەگەر ئۇ ئايال مېنى ئەتىگەندىن كەچكىچە توختىتىۋالغان تەقدىردىمۇ، مەن پەرز نامازدىن باشقا ۋاقىتتا ئۇنىڭ سۆزىنى تىڭشايتتىم. سىلەر بۇ مومايىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ ئۇ سۆئلەبەنىڭ قىزى خەۋلە بولۇپ، الله تائالا ئۇنىڭ سۆزىنى يەتتە قات ئاسماننىڭ ئۈستىدىن ئاڭلىغان. ئۇنىڭ سۆزىنى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاڭلىغان تۇرسا، ئۆمەر ئاڭلىمسۇنمۇ؟» دېدى[2].

مەن مۇنداق باھا بېرىمەن: ئى ئۆمەر! سەندىن الله رازى بولسۇن! مانا بۇ راستچىللارنىڭ ئەخلاقىدۇر.

5 - الله تائالانىڭ: ﴿سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ﴾ دېگەن سۆزىدىكى ﴿سىلەردىن﴾ دېگەن خىتاب ئەرەبلەرنى ئەيىبلەيدۇ ۋە ئۇلارنىڭ زىھار قىلىش ئادىتىنى قاتتىق قامچىلايدۇ. چۈنكى زىھار قىلىش ئۇلارنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى قەسەملىرىدىن بىرى بولۇپ، باشقا ئۇممەتلەر ئىچىدە يوق ئىدى[3].

6 - ئىمام تىرمىزى سەلەمە ئىبنى سەخر بەيازىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئاياللارغا بەك ئامراق ئادەم ئىدىم. ھېچكىم مەندەك ئامراق بولمىسا كېرەك. رامىزان ئېيى كىرگەن چاغدا ئايالىم بىلەن تەكرار مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ قېلىش تۈپەيلى تاڭ ئېتىپ كېتىشتىن ئەنسىرەپ قالدىم. شۇڭا رامىزان ئېيى چىقىپ كەتسۇن دەپ، ئايالىمنى زىھار قىلدىم. بىر شۇنداق كېتىۋاتقان كۈنلەردىن بىر ئاخشىمى ئايالىم مېنىڭ خىزمىتىمنى قىلىۋاتاتتى. تۇساتتىن ئۇنىڭ بەدىنى ئېچىلىپ قالدى. مەن ئۆزەمنى تۇتالماي قىلغۇلۇقنى قىلىپ سالدىم. تاڭ ئاتقاندا ئەھۋالنى قەۋمىمگە ئېيتتىم ۋە: سىلەر مەن بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىشىپ بېرىڭلار، دېدىم. ئۇلار: الله نىڭ

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 - جىلد، 153 - بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 - جىلد، 269 - بەت.
[3] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 8 - جىلد، 152 - بەت.

www.munber.org

نامى بىلەن قەسەمكى، بىز ئۇنداق قىلالمايمىز، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆزەم بىرىپ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتتىم. ئۇ: «ئى ئەبۇ سەلەمە! سەن شۇنداق قىلدىڭمۇ؟» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئىككى قېتىم شۇنداق قىلدىم، مەن الله نىڭ ئەمرىگە بەرداشلىق بىرىشكە تەييارمەن، الله ساڭا كۆرسەتكەن بويىچە ھۆكۈم قىلىپ قويغىن، دېدىم. ئۇ: «بىر قۇل ئازاد قىلغىن» دېدى. مەن: سېنى ھەق بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن زات الله بىلەن قەسەمكى، خوتۇنۇمدىن باشقا مەن ئىگىدارچىلىق قىلغۇدەك قۇل يوق، دېدىم. ئۇ: «ئۇنداق بولسا ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتقىن» دېدى. مەن: روزىغا چىداپ بولالماي شۇنداق قىلغان تۇرسام؟ دېدىم. ئۇ: «ئۇنداق بولسا 60 مىسكىنگە بىر ۋەسەق[①] خورما بەرگىن» دېدى. مەن: سېنى ھەق بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن زات الله بىلەن قەسەمكى، بىزگە يېگىدەك تاماق بولمىغانلىقتىن بىز ئاچ قورساق ئۆتتۇۋاتىمىز! دېدىم. ئۇ: «ئۇنداق بولسا سەن بەنى زەرىق قەبىلىسىنىڭ سەدىقىسىگە مەسئۇل كىشىنىڭ قېشىغا بارغىن، ئۇ ساڭا بىر ۋەسەق خورما بەرسۇن، ئاندىن سەن ئۇنى 60 مىسكىنگە يېگۈزگىن، ئېشىپ قالغىنىنى سەن ۋە خوتۇن باللىرىڭ بىرگە يەڭلار» دېدى. ئاندىن مەن قەۋمىمنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ: سىلەر مەسىلىنى قىيىنلاشتۇرۇۋاتقان ۋە يامان پىكىردە بولغان ئىدىڭلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسانچىلىق يارىتىپ بەردى ۋە ياخشى پىكىر بەردى، ئۇ ماڭا سىلەرنىڭ سەدىقەڭلارنى بۇيرۇپ بەردى، دېدىم.[②]

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

زىھار قىلىش تالاققا ئوخشاش بولغا قويۇلدىمۇ ياكى ھارام قىلىندىمۇ؟

جاھىلىيەت دەۋرىدە زىھار قىلىش تالاق ھېسابلىناتتى. بەلكى ئۇ ئۇلارنىڭ قارىشىدا ئەڭ ئېغىر تالاق ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭدا خوتۇن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەڭگۈ ھارام قىلىنغان، ھېچقانداق ئەھۋال ئاستىدا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشكە بولمايدىغان ئانىغا ئوخشىتىلىدۇ. ئىسلام دىنى كېلىپ، بۇ ھۆكۈمنى بىكار قىلدى. زىھارنى ئەر كەففارەت بەرگەنگە قەدەر ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ھارام قىلىش كۈچىگە ئىگە قىلىپ بېكىتتى. ئۇنى، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى كىشىلەر تالاق ھېسابلىغاندەك، تالاق قىلىپ بېكىتمىدى. شۇڭا بىرى ئايالىنى تالاق قىلىشنى ئىرادە قىلىپ زىھار قىلسا، زىھار بولاتتى. ئەگەر زىھار قىلىشنى ئىرادە قىلىپ تالاق قىلسا،

[①] بىر ۋەسەق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سا ئۆلچىمىدە 60 سا كېلىدۇ.

[②] ئىمام تىرمىزى، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 271 ـ بەت.

تالاق بولاتتى. ئېتىبار نىيەتكە ئەمەس، سۆزگە باغلىقتۇر. ئۇ ئىككى سۆزنىڭ بىرى يەنە بىرىنىڭ ئورنىدا بولالمايدۇ.

ئىبنى قەييۇم مۇنداق دەيدۇ: «زىھار جاھىلىيەت دەۋرىدە تالاق ھېسابلىناتتى. ئىسلام دىنى ئۇنى ئەمەلدىن قالدۇردى. شۇڭا ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ھۆكۈمگە قايتىشقا بولمايدۇ. يەنە كېلىپ ئەۋس ئىبنى سامىت ھەققىدە خوتۇنىنى جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ئادىتىگە ئاساسەن تالاق قىلىش نىيىتى بىلەن زىھار قىلغان ئىدى. شۇنداق تۇرسىمۇ ئۇنىڭغا تالاقنىڭ ھۆكمى ئەمەس، زىھارنىڭ ھۆكمى ئىجرا قىلىندى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئوپئوچۇق ھۆكۈمدۇر. شۇڭا الله تائالا ھۆكۈم بەلگىلەش بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرغان ئۇ ھۆكۈمنى كىنايە قىلىشقا بولمايدۇ. الله نىڭ ھۆكمى ھەقتۇر ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش ۋاجىپتۇر. الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلار (يەنى زىھار قىلغۇچىلار) ئەلۋەتتە يامان سۆزنى، يالغان سۆزنى قىلىدۇ﴾ دېگەن سۆزىدىن ئىبارەت بۇ ئايىتى كەرىم زىھار قىلىشنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىدۇ. بەلكى شافىئىي مەزھىبىنىڭ فىقھشۇناسلىرى زىھار قىلىشنى چوڭ گۇناھلاردىن دەپ كۆرسەتكەن ۋە ئۇنىڭغا جۈرئەت قىلغان كىشىنى شەرىئەتنى ئىنكار قىلغۇچى سەركەش دەپ ھېسابلىغان. ئۇلىمالار زىھار قىلىشنىڭ ھاراملىقىغا ئىتتىپاق كەلگەن. شۇڭا ئۇنىڭغا قەدەم بېسىشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ يالغان ۋە بوھتان سۆزدۇر. ئۇ تالاقتىن باشقا نەرسىدۇر. تالاق قىلىش بولسا يولغا قويۇلغان، ئەمما زىھار قىلىش بولسا مەنئى قىلىنغان. ئەگەر ئىنسان زىھار قىلىشقا جۈرئەت قىلسا، ھارام ئىشنى قىلغان بولىدۇ ۋە ئۇنىڭغا كەففارەت بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ.»[1]

ئىككىنچى ھۆكۈم

زىھار قىلىش قانداق ھۆكۈملەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؟

ئەگەر ئەر خوتۇنىنى زىھار قىلسا، ئۇنىڭغا مۇنداق ئىككى ئىشنى قىلىش لازىم بولىدۇ:

1 ـ ئەر زىھار قىلغانلىقىنىڭ كەففارىتىنى بەرگەنگە قەدەر، ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشى ھارامدۇر. چۈنكى الله تائالا: ﴿(ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم﴾ دېدى.

2 ـ الله تائالانىڭ: ﴿ئاياللىرىنى زىھار قىلىپ، ئاندىن قىلغان سۆزىدىن (يەنى زىھار قىلغانلىقىدىن) يانغانلار...﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن زىھار قىلغانلىقىدىن يېنىش بىلەن كەففارەت بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ. الله خالىسا، "يېنىش" دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۈچىنچى ھۆكۈمدە توختىلىپ ئۆتىمىز.

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرگە، ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرگە ۋە «ئەلفىقھۇ ئەلەلمەزاھىب ئەلئەربەئە» ناملىق كىتابقا قاراڭ.

www.munber.org

ئەرنىڭ زىھار قىلغان ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشى ھارام بولغىنىدەك، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئىلگىرىكى يۈز بېرىدىغان سۆيۈش، قۇچاقلاش ۋە باشقا بەھرىمەن بولۇش ئىشلىرىمۇ ھارام بولىدۇ. بۇ، ھەنەفى، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ فىقھشۇناسلىرىدىن ئىبارەت كۆپچىلىكنىڭ قارىشىدۇر.

ئىمام سەۋرى، شافىئىي (ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدە) مۇنداق دەيدۇ: «ھارام بولغان نەرسە پەقەت جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتۇر. چۈنكى يېقىنچىلىق قىلىش كۆچمە مەنىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئىپادىلەيدۇ.»[①]

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ دەلىللىرى

1 ـ ﴿(ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى﴾ دېگەن ئايەت ئاممىباب بولۇپ، بارلىق بەھرىمەن بولۇش ئىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

2 ـ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنىڭ ھارام بولۇش سەۋەبى: سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش دەپ ئوخشاتقانلىق تۈپەيلىدىن بولغان. شۇڭا ئانىنى قۇچاقلاش ۋە بارلىق بەھرىمەن بولۇش ئىشلىرىنى قىلىش ھارام بولغىنىدەك، بۇ ئوخشىتىشقا ئەمەل قىلغان ئاساستا، زىھار قىلىنغان خوتۇن بىلەن بارلىق بەھرىمەن بولۇش ئىشلىرى ھارام بولىدۇ.

3 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئايالىنى زىھار قىلغان ئادەمنى كەففارەت بەرگەنگە قەدەر ئايالىدىن ئايرىلىپ تۇرۇشقا بۇيرۇغان[②].

ئىمام شافىئىي ۋە سەۋرىنىڭ دەلىللىرى

1 ـ ئايەت يېقىنچىلىق قىلىشنى بايان قىلدى. ئۇ كۆچمە مەنىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا ھارام بولغان نەرسە شۇنىڭغا قىسقارتىلىشى كېرەك.

2 ـ زىھار قىلىشنىڭ سەۋەبىدىن ھارام بولۇش نىكاھقا دەخلى ـ تەرۇز يەتكۈزىدىغان دەرىجىدە ئەمەس. شۇڭا ئۇ كىندىك بىلەن تىزنىڭ ئارىسىدىكى جايلاردىن بەھرىمەن بولۇشنى ھارام قىلىدىغان ھەيزگە ئوخشايدۇ.

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشى بەكرەك توغرىدۇر. چۈنكى پاسىل ئەتراپىدا يۈرگەن كىشى پاسىلدىن ئۆتۈپ كېتىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىمام فەخرۇددىن رازى ئىمام شافىئىينىڭ بۇ ھەقتە بىرى، پەقەت جىنسىي

---

① ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 274 ـ بەت. ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 423 ـ بەت. ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 233 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 156 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «رۇھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 6 ـ بەت.

② بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «الله ساڭا رەھمەت قىلسۇن! سېنىڭ شۇنداق قىلىشىڭغا نېمە سەۋەب بولدى؟» دەيدۇ. ئۇ: مەن ئاي يورۇقىدا خوتۇنۇمنىڭ خالخالىنى كۆرۈپ قالدىم دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله سېنى قىلىشقا بۇيرۇغان ئىشنى قىلمىغىچە خوتۇنۇڭغا يېقىن كەلمىگىن» دەيدۇ.

مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ھارام بولىدۇ دېگەن، يەنە بىرى، بارلىق بەھرىمەن بولۇش ئىشلىرى ھارام بولىدۇ، دېگەندىن ئىبارەت ئىككى قارىشىنىڭ بارلىقىنى نەقىل قىلىپ: «كېيىنكى قاراش كۈچلۈكتۇر»[1] دەيدۇ.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

ئايەتتىكى كەرىمدىكى «يېنىش» دېگەن سۆز نېمە مەنە بېرىدۇ؟

فىقھىشۇنارلار الله تائالانىڭ: ﴿ئاندىن قىلغان سۆزىدىن (يەنى زىھار قىلغانلىقىدىن) يانغانلار﴾ دېگەن سۆزىدىكى «يېنىش» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق بىرقانچە قاراشقا كەلگەن.

1 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ يېنىش ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشقا يېنىشنى ئىرادە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.»

2 ـ ئىمام شافىئىي مۇنداق دەيدۇ: «بۇ يېنىش ئايالىنى زىھار قىلغاندىن كېيىن تالاق قىلىشقا قادىر تۇرۇپمۇ يەنىلا ئۇنى نىكاھىدا تۇتۇشقا يېنىشنى كۆرسىتىدۇ.»

3 ـ ئىمام مالىك ۋە ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «بۇ يېنىش ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشقا يېنىشنى ياكى جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشقا ۋە ئۇنى نىكاھىدا ساقلاشقا يېنىشنى ئىرادە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.»

4 ـ زاھىرى مەزھىبىدىكىلەر مۇنداق دەيدۇ: «بۇ يېنىش زىھار قىلىش سۆزىنى ئىككىنچى قېتىم تەكرارلاشنى كۆرسىتىدۇ، ئەگەر ئۇنى ئىككىنچى قېتىم تەكرارلىمىسا، زىھار چۈشمەيدۇ.»

ئالدىنقى ئۈچ قاراش مەنە جەھەتتە بىر ـ بىرىگە يېقىندۇر. چۈنكى نىكاھىدا تۇتۇشقا يېنىش، ياكى جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشقا يېنىش ۋە ياكى زىھار قىلغاندىن كېيىن تالاقسىز تۇتۇپ تۇرۇشقا يېنىشنىڭ ھەممىسى ئايالىنى زىھار قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلغانلىقىنى ۋە زىھار قىلغان ئايالى بىلەن بىرگە ياشاشقا ئىرادە قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئايەتتە: «ئۇلار زىھار قىلىش بىلەن ئۆزلىرىگە ھارام قىلغان نەرسىنى جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش بىلەن ھالال قىلىشقا يانغانلار» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئىمام قۇرتۇبى بۇ ھەقتە يەتتە خىل قاراشنىڭ بارلىقىنى ساناپ ئۆتكەن. ئىمام فەررائ مۇنداق دەيدۇ: «ئايەت: قىلغان سۆزىدىن قايتقانلار، قىلغان سۆزىگە پۇشايمان قىلىپ ئۇنى بۇزغانلار، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»

زاھىرى مەزھىبىدىكىلەرنىڭ دەلىلى

زاھىرى مەزھىبىدىكىلەر مۇنداق دەيدۇ: «يېنىش دېگەن سۆز زىھار قىلىش لەۋزىنى تەكرارلاش ۋە ئۇنى قايتا تىلغا ئېلىش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا زىھار قىلغۇچى ئۇ

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 156 ـ بەت.

www.munber.org

سۆزنى قايتا تەكرارلىمىسا يەنى ئىككىنچى قېتىم زىھار قىلمىسا، كەففارەت بېرىش لازىم بولمايدۇ.»

ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسانلارنىڭ: ئۇ كىشى شۇ ئىشقا ياندى دېگەن سۆزى ئۇ كىشى شۇ ئىشنى ئىككىنچى قېتىم يەنە قىلدى دېگەن ئۇقۇمنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى﴾[1]. شۇڭا زىھار ئىككىنچى قېتىم تەكرارلانمىسا، ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش ھارام بولمايدۇ.»

زۇجاج مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئەرەب تىلى سۆزلۈكلىرىنى بىلمەيدىغان ئادەملەرنىڭ سۆزىدۇر.»

ئەبۇ ئەلى فارىسى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ سۆزنىڭ مەنىسى ئۇلار داۋا قىلغاندەك ئەمەس. چۈنكى يېنىش دېگەن سۆز ئىنسان ئىلگىرى قىلىپ باقمىغان ئىشقا يېنىشنىمۇ ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن ئاخىرەت كۈنى: «ئاخىر قايتىدىغان جاي» دەپ ئاتالغان. چۈنكى ئاخىرەتتە ھېچكىم يوق. ئاندىن ئىنسانلار ئۇ جايغا قايتىپ بارىدۇ.»

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ قاراش داۋۇد زاھىرىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ نادانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇ كەسكىن ھالدا خاتا سۆزدۇر. چۈنكى زىھار قىلغۇچىلارنىڭ ۋەقەلىكلىرى رىۋايەت قىلىندى. ئۇنىڭدا ئۇلارنىڭ ئۇ سۆزنى ئىككىنچى قېتىم تەكرارلىغانلىقى يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەنە جەھەتتىنمۇ ئۇ سۆزنىڭ خاتالىقى چىقىپ تۇرىدۇ. چۈنكى الله تائالا ئۇنى: «يامان سۆز، يالغان سۆز» دەپ سۈپەتلىدى. شۇنداق ئىكەن، قانداقمۇ: ئەگەر سەن ھارام قىلىنغان ۋە چەكلەنگەن بۇ سۆزنى ياندۇرۇپ قىلساڭ، ئاندىن كەففارەت بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ، دېيىلسۇن؟»[2]

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن، كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ: بۇ يېنىش زىھار قىلىش لەۋزىنى تەكرارلاشنى ئەمەس، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشقا يېنىشنى، ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشقا ئىرادە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قارىشى لۇغەت جەھەتتىنمۇ، شەرىئەت جەھەتتىنمۇ ئەقىلغا سىغىدىغان توغرا قاراشتۇر. چۈنكى زىھار قىلغۇچى ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشنى ئۆزىگە ھارام قىلدى. ئۇ بۇ سۆزنى بۇزۇپ، ئايالىنى ئۆزىگە قايتۇرۇشنى ئىرادە قىلىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ بۇ ئىرادىسى بىلەن ئۇنىڭغا كەففارەت بېرىش لازىم بولىدۇ.

ئەمما زاھىرى مەزھىبىدىكىلەرنىڭ سۆزىگە كەلسەك، ئۇ خاتا قاراش بولۇپ، ئۇنىڭ دەلىلى يوق. بەلكى ئۇ خاتا چۈشەنچىنىڭ تەسىرلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئۇلار شەرىئەتنىڭ نۇرغۇن ھۆكۈملىرىدە تۈيۈق يولغا كىرىپ قالغان. ئەۋس ئىبنى سامىتنىڭ ھەدىسى

---

[1] سۈرە ئەنئام، 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 281 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 184 ـ بەت.

ئۇلارنىڭ قارىشىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىگە يېتەرلىك دەلىلدۇر. چۈنكى ئۇ ئايالنى ئىككىنچى قېتىم زىھار قىلمىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا ئۇنى كەففارەت بېرىشكە بۇيرۇغان. سەلەمە ئىبنى سەخرنىڭ ھەدىسىدىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كەففارەت بېرىشكە بۇيرۇغان. ھالبۇكى، ئۇ زىھار قىلىش سۆزىنى تەكرارلىمىغان. بۇ ئىككى شەخسنىڭ ۋەقەلىكىنى يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتتۇق. مانا بۇلار يېتەرلىك كەسكىن دەلىلدۇر. خاتالىقلاردىن مەسۇم بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ئالدىدا ھېچكىمنىڭ قارىشى ئىناۋەتكە ئېلىنمايدۇ.

تۆتىنچى ھۆكۈم

زىممىي ۋە ئەھلى كىتابقا ئوخشاش مۇسۇلمان ئەمەس ئادەم زىھار قىلسا بولامدۇ؟

ھەنەفى، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ فىقھشۇناسلىرىدىن ئىبارەت كۆپچىلىك ئۆلىمالار: زىممىي ئادەم زىھار قىلسا زىھار بولمايدۇ، دەپ قارايدۇ. چۈنكى الله تائالا: ﴿سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلار﴾ دېدى. الله تائالانىڭ: ﴿سىلەردىن﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسى مۇسۇلمان ئەمەس ئادەمنىڭ بۇ ھۆكۈمگە كىرمەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: «زىممىي كەففارەت بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە كىشىلەردىن ئەمەس. چۈنكى كەففارەتتە قۇل ئازاد قىلىش ۋە روزا تۇتۇش بار. روزا تۇتۇش ئىبادەت بولغانلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمان ئەمەس ئادەمگە دۇرۇس بولمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ زىھار قىلىشى زىھار ھېسابلانمايدۇ.» ئۇ ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدا زىھار پەقەت ئەقلى ـ ھوشى جايىدا، بالاغەتكە يەتكەن مۇسۇلمان ئەردىن سادىر بولىدۇ.

شافىئىي مەزھىبىگە كەلسەك، ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «زىممىي ئادەم قىلغان تالاق توغرا بولغان ۋە ئۇنىڭغا تالاقنىڭ ھۆكۈملىرى يۈكلەنگەندەك، ئۇنىڭ زىھار قىلىشىمۇ زىھار ھېسابلىنىدۇ. ئۇ قۇل ئازاد قىلىش ۋە تاماق بېرىش بىلەن كەففارەت بېرىدۇ. روزا تۇتۇش بىلەن كەففارەت بەرمەيدۇ. چۈنكى روزا تۇتۇش ئىبادەتتۇر. ئىبادەت پەقەت مۇسۇلمانلاردىن قوبۇل قىلىنىدۇ.»[1]

ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «ھەيران قالارلىقى شۇكى، ئىمام شافىئىي (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) كەففارەت بېرىشتە نىيەتنى، قۇل ئازاد قىلىشتا ئىماننى شەرت قىلىدىغان تۇرۇقلۇق زىممىنىڭ زىھار قىلىشى زىھار ھېسابلىنىدۇ دەيدۇ. كاپىر مۆمىنگە ئىگىدارچىلىق قىلالامدىغۇ؟»

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشى كۈچلۈكتۇر. ئۇلارنىڭ قۇل ئازاد قىلىش ۋە روزا تۇتۇش بىلەن كەففارەت بېرىشكە كەلتۈرگەن دەلىلى تېخىمۇ

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 5 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 276 ـ بەت. ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 233 ـ بەت.

www.munber.org

كۆچلۈكتۇر. ئەمما ئۇلارنىڭ ئايىتى كەرىمدىكى ﴿سىلەردىن﴾ دېگەن سۆپەتنىڭ چۈشەنچىسى بىلەن دەلىل كەلتۈرۈشىگە كەلسەك، بۇ تازا كۈچكە ئىگە ئەمەس. چۈنكى ئايەت پەقەت ئەرەبلەر ئىچىدە تونۇلۇپ كېلىۋاتقان زىھار قىلىش ئادىتىنى قامچىلاپ ۋە ئۇنى قاتتىق ئەيىبلەپ كەلگەن. شۇڭا ئۇنىڭدا ئۇلارنىڭ قارىشىنى كۆرسىتىدىغان نەرسە يوق.

بەشىنچى ھۆكۈم

دېدەكنى زىھار قىلسا دۇرۇس بولامدۇ؟

1 ـ ھەنەفى، ھەنبەلى ۋە شافىئىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ فىقھشۇناسلىرى مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئەگەر بىر ئادەم دېدىكىنى زىھار قىلسا، زىھار ھېسابلانمايدۇ ۋە ئۇنىڭغا زىھارنىڭ ھۆكۈملىرى يۈكلەنمەيدۇ. چۈنكى اللہ تائالا: ﴿ئاياللىرىنى﴾ دېدى. ئاياللار، دېگەن بۇ سۆز ئەمەلىيەتتە دېدەكلەرگە ئەمەس، ئەرلىك خوتۇنلارغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇنىڭغا اللہ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىمۇ دەلىل بولالايدۇ: ﴿يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن﴾[1]. شۇڭا ئايەتتىكى ئاياللار دېگەن سۆز ھۆر ئاياللارنى كۆرسىتىدۇ.

2 ـ ئىمام مالىك مۇنداق دەپ قارايدۇ: دېدەكنى زىھار قىلىشمۇ دۇرۇس بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ھۆر ئايالغا ئوخشايدۇ.

3 ـ ئىمام ئەھمەدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «دېدەكنى زىھار قىلغان ئادەم زىھار قىلغۇچى بولمايدۇ، لېكىن ئۇنىڭغا زىھارنىڭ كەففارىتىنى بېرىش لازىم بولىدۇ.»[2]

ئالتىنچى ھۆكۈم

خوتۇن كىشى زىھار قىلسا بولامدۇ؟

فىقھشۇناسلار ئاياللارنىڭ زىھار قىلىش ھەققىنىڭ يوقلۇقىغا ئىتتىپاق كەلگەن. ئەگەر بىر ئايال: «سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش» دەپ، ئېرىنى زىھار قىلسا، ئۇ ئايالغا كەففارەت كەلمەيدۇ ۋە ھېچقانداق مەجبۇرىيەت يۈكلەنمەيدۇ. ئۇنىڭ سۆزى ئېتىبارسىزدۇر.

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ، مەنە جەھەتتە تولىمۇ توغرا سۆزدۇر. چۈنكى نىكاھتا نىكاھنى چېگىش ۋە ئۇنى ئاجرىتىش، ھالال قىلىش ۋە ھارام قىلىش ئىشلىرى ئەرلەرنىڭ قولىدا بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە ئاياللارنىڭ قولىدا ئەمەس.»

---

[1] سۈرە نۇر 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 421 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 189 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 152 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 10 ـ بەت.

ئىمام ئەھمەدنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدىكى ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدە مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئەگەر ئېرى ئۇنىڭ بىلەن يېقىنچىلىق قىلسا، ئايالىغا كەففارەت بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ.»[1]

يەتتىنچى ھۆكۈم

زىھار ئانا بىلەنلا قىلىنامدۇ؟

1 ـ كۆپچىلىك ئۆلىمالار مۇنداق دەپ قارايدۇ: زىھار ئانا بىلەنلا قىلىنىدۇ. چۈنكى قۇرئان كەرىمدە شۇنداق بايان قىلىندى. پاك سۇننەتتىمۇ شۇنداق بايان قىلىندى. ئەگەر ئەر ئايالىغا: «سەن مەن ئۈچۈن ئانامنىڭ ئۈچىسىغا ئوخشاش» دېسە، زىھار قىلغۇچى بولىدۇ. ئەگەر ئۇ ئۇنىڭغا: «سەن مەن ئۈچۈن ھەمشىرەمنىڭ ئۈچىسىغا ئوخشاش» دېسە، ياكى: «قىزىمنىڭ ئۈچىسىغا ئوخشاش» دېسە، زىھار قىلغۇچى بولمايدۇ.

2 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە (ۋە ئىمام شافئىي ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدە): مەھرەم بولىدىغان ئاياللارنىڭ ھەممىسى ئانىغا قىياس قىلىنىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلارنىڭ قارىشىدا زىھار قىلىش ئەرنىڭ ئايالىنى نەسەب سەۋەبى بىلەن ياكى قۇدا ـ باجىلىق سەۋەبى بىلەن ۋە ياكى ئېمىلداشلىق سەۋەبى بىلەن ئۇنىڭ ئېلىشى مەڭگۈ ھارام بولغان مەھرەم ئاياللارنىڭ بىرىگە ئوخشىتىشىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ يەردىكى سەۋەب مەڭگۈلۈك ھارام بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئەمما ئەر ئايالىنى ھۆرمەتلەش ۋە چوڭ بىلىش يۈزىسىدىن: ئى ھەمشىرەم! دېسە، ياكى: ئى ئانا! دېسە، زىھار قىلغۇچى بولمايدۇ. لېكىن ئۇنىڭ مۇنداق دېيىشى ياخشى ئەمەس. چۈنكى ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئەبۇ تەمىيمە ھەجىيمىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ ئايالىغا: ئى ھەمشىرەم! دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇ سۆزنى ياقتۇرمىغان ۋە ئۇنى ئۇنداق سۆزنى قىلىشتىن توسقان.

سەككىزىنچى ھۆكۈم

زىھارنىڭ كەففارىتى قايسىلار؟

ئۇنىڭ كەففارىتى بىر قۇل ئازاد قىلىشتۇر. ئەگەر زىھار قىلغۇچى ئازاد قىلىشقا قۇل تاپالمىسا، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتىدۇ. ئەگەر روزا تۇتۇشقا قادىر بولالمىسا، 60 مىسكىنگە بىر ۋاخ تويغىدەك تاماق بېرىدۇ. بۇ ھۆكۈملەرنى ئايەت ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

1 ـ قۇل ئازاد قىلىش: ئايەتتە "قۇل" دېگەن سۆز ئىشلىتىلدى. ئۇنداقتا قانداقلا بىر قۇلنى ئازاد قىلسا، ئەگەر ئۇ قۇل كاپىر بولغان تەقدىردىمۇ كۇپايە قىلامدۇ؟

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: زىھارنىڭ كەففارەتتە مەيلى كاپىر قۇل بولسۇن ياكى مۆمىن قۇل بولسۇن، مەيلى ئەر بولسۇن ياكى دېدەك بولسۇن، مەيلى چوڭ

[1] «ئەلفىقھۇ ئەلەلمەزاھىب ئەلئەربەئە» ناملىق كىتابقا، ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىگە ۋە ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىگە قاراڭ.

www.munber.org

بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن، ھەتتا بوۋاق بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى ئازاد قىلىش كۇپايە قىلىدۇ. قۇل دېگەن ئىسىم ھەممىسىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ.

شافىئىي ۋە مالىكى مەزھەبىدىكىلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: قۇل ئازاد قىلىشتا ئىمان شەرت قىلىنىدۇ. شۇڭا مۆمىن قۇلدىن باشقىنى ئازاد قىلىش توغرا ئەمەس. چۈنكى اللە تائالا قاتىللىق جىنايىتىنى بايان قىلغان ئايەتتە: ﴿بىر نەپەر مۆمىن قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم﴾[1] دېگەنلىكى ئۈچۈن، شەرتسىز بايان قىلىنغان ئايەت شەرتلىك بايان قىلىنغان ئايەت بىلەن چۈشەندۈرۈلىدۇ. نېمىشقا دېگەندە، ھەر ئىككىلى ئايەتتىكى سەۋەبتە جىنايەتكە رۇخسەت قىلماسلىق بىرلىشىدۇ.

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەر مۇنداق دەيدۇ: «شەرتسىز بايان قىلىنغان ئايەت شەرتلىك بايان قىلىنغان ئايەت بىلەن چۈشەندۈرۈلمەيدۇ، پەقەت بىر ھۆكۈم ۋە بىر ۋەقەلىكتىن بولغان ئەھۋالدا شۇنداق چۈشەندۈرۈلسە بولىدۇ. چۈنكى بۇ چاغدا ئۇنداق قىلىش ئەقلىي جەھەتتىنمۇ توغرا بولىدۇ. نېمىشقا دېگەندە بىر نەرسىنىڭ ئۆزىنى ھەم شەرتسىز ھەم شەرتلىك قىلغىلى بولمايدۇ. مەسىلەن: قەسەمنىڭ كەففارىتىدە روزا تۇتۇش بايان قىلىنغان ئايەتنى ئالساق، ئۇ ئايەت شەرتسىز بايان قىلىنغان، ھەمدە باشقا قىرائەتلەرگە ئوخشاش ئوقۇش دۇرۇس بولغان مەشھۇر قىرائەتتە بۇ روزىنى ئۈزۈلدۈرمەي تۇتۇش شەرت قىلىنىپ كەلگەن.»[2]

بۇ ئىككى قاراشنىڭ ئارىسىدىكى تالاش ـ تارتىشلارنى ئاساسىي ۋە شاخچە ھۆكۈملەر بايان قىلىنغان كىتابلاردىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

ئىمام ئەھمەدنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدە ئىككى خىل قارىشىنىڭ بارلىقى رىۋايەت قىلىنغان[3].

2 ـ ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇش: كىمكى قۇل ئازاد قىلىشقا قادىر بولالمىسا، ئۇنىڭ ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇشى لازىم. ئاي يېڭى چىققان ئاي بىلەن باشلىنىدۇ. 29 كۈنلۈك ئاي بىلەن 30 كۈنلۈك ئاينىڭ ئارىسىدا پەرق يوق. ئەگەر ئۇ يېڭى چىققان ئايغا قارىماي روزا تۇتسا، ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدا چوقۇم 60 كۈن روزا تۇتۇشى كېرەك.

شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدا بولسا، ئۇ يېڭى چىققان ئاينى كۆرگۈچە روزا تۇتىدۇ. ئاندىن يېڭى چىققان ئاي بىلەن بىر ئاي روزا تۇتىدۇ، ئاندىن ئالدىنقى ئاينىڭ كېمىنى سان بىلەن تولدۇرىدۇ[4].

---

[1] سۈرە نىسا، 92 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 11 ـ بەت.
[3] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 157 ـ بەت.
[4] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 14 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 234 ـ بەت.

3 ـ 60 مىسكىنگە تاماق بېرىش: كىمكى، يا روزا تۇتۇشقا ئەسلىدىنلا قادىر بولالماسلىق بىلەن، يا قېرىپ قېلىش ياكى كېسەل بولۇپ قېلىش سەۋەبىدىن (ئادەتتە بۇ كېسەلنىڭ ساقىيىشىدىن ئۈمىد بولمىسا ياكى دوختۇر[1] روزا تۇتماسلىقتا تەۋسىيە قىلغان بولسا) ئۇزۇلدۇرمەي روزا تۇتۇشقا قادىر بولالماسلىق بىلەن ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتالمىسا، مۇنداق ئەھۋالدا ئۇ 60 مىسكىنگە تاماق بېرىشى لازىم.

فىقھشۇناسلار ھەر بىر مىسكىنگە بېرىلىدىغان تاماقنىڭ مىقدارى ھەققىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلدى:

ئەبۇ ھەييان مۇنداق دەيدۇ: «زاھىرى مەندىن ئالغاندا قانداقلا تاماق بەرسە بولىدۇ. قانداق تاماق بېرىشنى بۇ ئايەت نازىل بولغان ۋاقىتتىكى ئادەت خاسلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. ئۇ بولسىمۇ تاماقنى مۇد بىلەن ئۆلچىمەستىن، تويغىچە تاماق بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.»[2]

ئىمام مالىك ۋە شافىئىينىڭ قارىشىدا 60 مىسكىندىن ئاز ئادەمگە تاماق بەرسە كەففارەت ئادا تاپمايدۇ[3].

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى مۇنداق دەيدۇ: «ھەر كۈنى بىر مىسكىنگە يېرىم سا تاماق بېرىپ سانىنى تولدۇرسا، كەففارەت ئادا بولىدۇ.»[4]

توققۇزىنچى ھۆكۈم

كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغان بولسا، كەففارەت ئېغىرلىتىلامدۇ؟

1 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئەگەر زىھار قىلغۇچى كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولسا، گۇناھكار بولىدۇ ۋە اللە قا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ. كەففارەتنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ئۇنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولىدۇ.

2 ـ كۆپچىلىك فىقھشۇناسلار مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئۇ گۇناھكار بولىدۇ ۋە اللە قا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇ بۇ گۇناھىدىن تەۋبە قىلىشى، مەغپىرەت تىلىشى، بىر قېتىم كەففارەت بەرگەنگە قەدەر ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشنى توختىتىشى كېرەك.

ئەبۇ بەكرى رازى جەسساس مۇنداق دەيدۇ: «زىھار قىلىش كەففارەتنى ۋاجىپ قىلمايدۇ، ئۇ پەقەت جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ھارام قىلىدۇ. بۇ ھارام قىلىنغان

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 28 ـ جىلد، 14 ـ بەت.
[2] ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 234 ـ بەت.
[3] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 387 ـ بەت. ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 234 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 158 ـ بەت.
[4] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 17 ـ جىلد، 277 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 157 ـ بەت. ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 8 ـ جىلد، 233 ـ بەت.

www.munber.org

ھۆكۈم پەقەت كەففارەت بېرىش بىلەن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ئەگەر ئەر ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشنى خالىمىسا، ئۇنىڭغا كەففارەت كەلمەيدۇ. خوتۇنى ئۆلۈپ قالغان ياكى ھايات ياشىغان تەقدىردىمۇ، ئەرگە ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ. چۈنكى زىھارنىڭ ھۆكمى كەففارەت بەرگەنگە قەدەر جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ۋاقىتلىق ھارام قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. قاچانغىچە كەففارەت بەرمىسە، ئەرنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ. ئەگەر جىنسىي مۇناسىۋەت قىلسا، زىھار ۋە كەففارەت ساقىت بولىدۇ. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، زىھارنىڭ ھۆكمى ۋە زىھارنىڭ سەۋەبىدىن ۋاجىپ بولغان كەففارەتنى جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشتىن ئىلگىرى ئادا قىلىش شەرت قىلىنىدۇ. چۈنكى اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى﴾. قاچان جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش يۈز بەرسە، شەرت يوقىلىپ چىقىدۇ. شۇڭا ئايەتنىڭ ھۆكمى بويىچە كەففارەت ۋاجىپ بولمايدۇ. چۈنكى ھەربىر پەرز ۋاقىت چەكلىمىسىگە ئىگە بولىدۇ ياكى شەرتكە باغلىق بولىدۇ. قاچانىكى ۋاقىت ئۆتۈپ كەتسە ۋە شەرت تېپىلمىسا، ئالدىنقى سۆز بىرەر ھۆكۈمنى ۋاجىپ قىلىش كۈچىگە ئىگە بولالمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا ئوخشاش ھۆكۈمنى ئىككىنچى بىر ۋاقىتتا ۋاجىپ قىلىش ئۈچۈن يەنە بىر دەلىل كېرەك بولىدۇ. زىھارنىڭ ھۆكمىمۇ، ئەگەر كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈلگەن بولسا، ئايەتكە ئاساسەن ئەنە شۇنداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، بىر ئادەم خوتۇنىنى زىھار قىلىدۇ، ئاندىن كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزىدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ مەسىلىنى سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «اللہ دىن مەغپىرەت تىلىگىن، كەففارەت بەرگەنگە قەدەر ئۇ ئىشنى قايتا تەكرارلىمىغىن» دەيدۇ. دېمەك، جىنسىي مۇناسىۋەت قىلغاندىن كېيىنكى ھارام بولۇش بولسا، سۈننەت بىلەن ۋاجىپ بولغان.»[1]

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشى توغرا بولۇپ، زىھار قىلغۇچى بۇ قىلمىشى بىلەن گۇناھكار بولىدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا بىر قېتىم كەففارەت بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ ئەگەر دۇئا قىلغۇچى ئىخلاس بىلەن دۇئا قىلسا، اللہ راستچىل شىكايەتچىنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىدۇ.

[1] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 420 ـ بەت. ھەدىسنى ئىمام ئىبنى ماجە، نەسائى، دارۇقۇتنى، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

2 ـ خوتۇنىنى نىكاھلىنىش مەڭگۈ ھارام بولغان مەھرەم ئاياللاردىن بىرىگە ئوخشىتىش دۇرۇس ئەمەس.

3 ـ زىھارنىڭ كەففارىتىنى ئادا قىلىشتىن ئىلگىرى خوتۇنى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش دۇرۇس ئەمەس.

4 ـ كەففارەت تۈرلىرى تەرتىپ بويىچە بولۇپ، ئالدىنقىسىنى ئادا قىلىشتىن ئاجىز كەلمىگىچە كېيىنكىسىگە ئۆتۈشكە بولمايدۇ.

5 ـ الله نىڭ قانۇنلىرىغا رىئايە قىلىش ۋاجىپتۇر. ئۇنىڭدىن ھالقىپ كېتىشكە بولمايدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئىسلام دىنى توي قىلىشنى مەڭگۈلۈك تۇرمۇش يولى قىلىپ بېكىتتى. ئۇنى پەقەت پۈتۈن لەززەتلەرنى ئۈزۈپ تاشلايدىغان ياكى الله ئەڭ ياقتۇرمايدىغان ھالال نەرسىدىن ئىبارەت تالاق ئۈزۈۋېتەلەيدۇ. ئەر ئۈچۈن توي قىلىش بىلەن خوتۇنىنىڭ ھەممە نەرسىسى الله تائالا ئۇنىڭغا ھالال قىلىپ بەرگەن بەلگىلىمىلەر ئىچىدە ھالال بولىدۇ. ئەگەر ئىنسان الله ھالال قىلىپ بەرگەن نەرسىنى ئۆزگەرتمەكچى بولۇپ، ھالال نەرسىنى ھارام قىلسا، ناھايىتى چوڭ گۇناھ ئىشلىگەن بولىدۇ ۋە الله ئۇنىڭ ئۈچۈن بەلگىلەپ بەرگەن قانۇنلاردىن ئۆتۈپ كەتكەن بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ جازاسى ئېغىردۇر.

كەففارەتنىڭ بىرىنچى تۈرى بولسا، جەمئىيەتكە پايدىلىق قىلىپ بېكىتىلگەن بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ قۇل ئازات قىلىشتۇر. مانا بۇ، قۇللارنى ئازادلىققا چىقىرىش يوللىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر زىھار قىلغۇچى قۇل سېتىۋېلىپ ئازاد قىلىشقا قادىر بولالمىسا، ئۇدا ئىككى ئاي ئۇزۇلدۇرمەي روزا تۇتىدۇ. روزا تۇتۇش بولسا ئۇنىڭ ئەخلاقىنى تۈزەيدىغان، ئىچكى دۇنياسىنى تەربىيىلەيدىغان، قېيىپ كەتكەن يەرلىرىنى تۈزلەيدىغان مەكتەپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇ ھۆكۈم تەن ـ سالامەتلىكى ساغلام ئادەمگە قارىتىلىدۇ. الله ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ. شۇڭا روزا تۇتۇشقا قادىر بولالمايدىغان كىسەل ئادەمنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن ۋاجىپ يەنە جەمئىيەتكە پايدىلىق بولغان نەرسىگە يۆتكۈلىدۇ. نەتىجىدە ئۇ 60 مىسكىنگە بىر ۋاخ تويغىدەك تاماق بېرىدۇ. كەففارەتنىڭ تۈرلىرى مانا مۇشۇنداق رەۋىشتە جەمئىيەت بىلەن شۇ ئادەمگە پايدىلىق بولغان مەنپەئەتلەر ئارىسىدا يۆتكۈلۈپ تۇرىدۇ.

www.munber.org

بۇ، ھالال نەرسىنى ھارام قىلغان ئادەمنىڭ جازاسى بولۇپ، مۆمىنلەر بۇ ئېغىر جازادىن ئىبرەت ئېلىشى كېرەك.